

NEHÁNY SZÓ

ALKOTMÁNYUNK VISSZAÁLLÍTÁSÁRÓL

és

A KÖZÖS ÜGYEKRŐL.

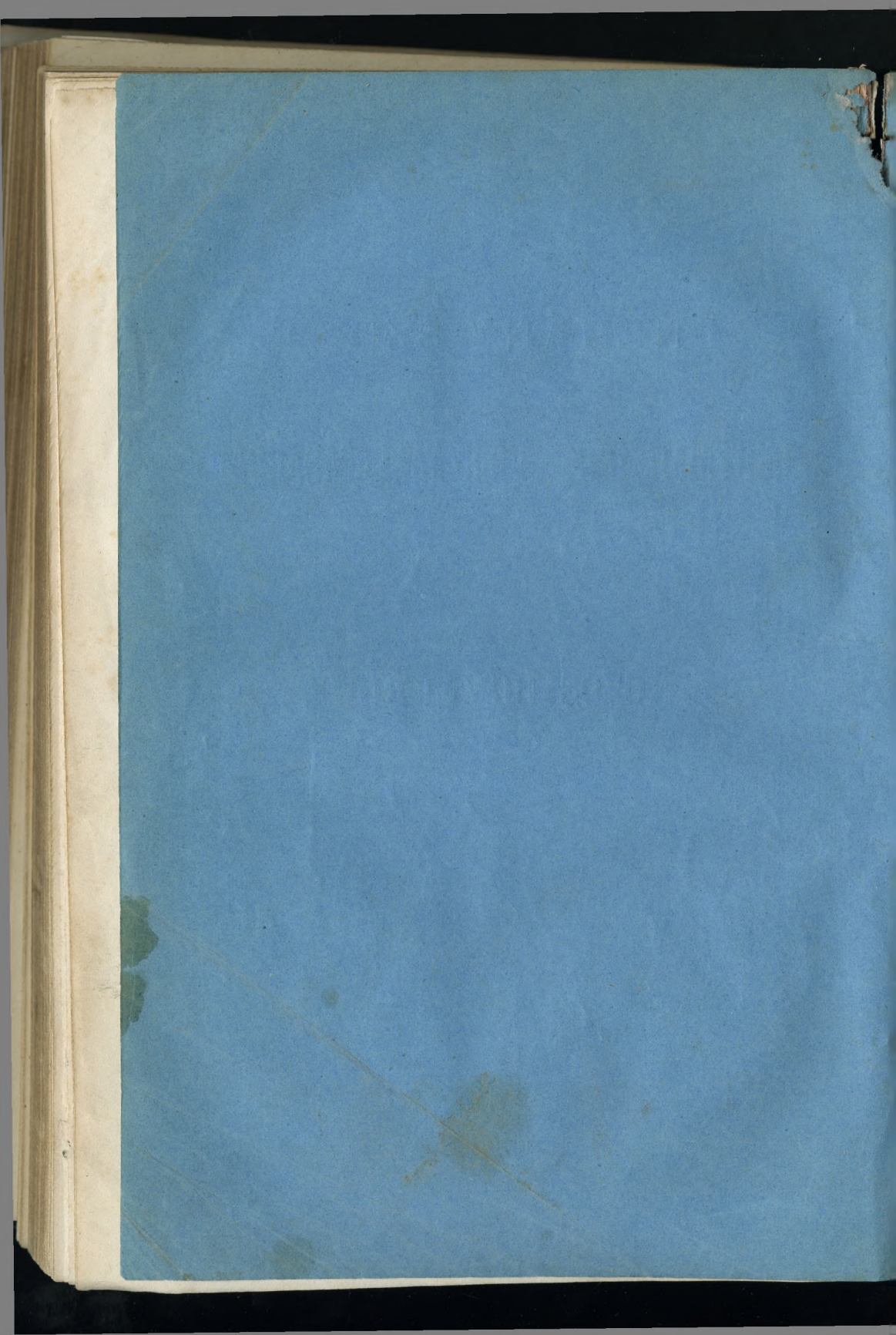
1.

10. :

PEST,

NYOMATOTT ERICH GUSTÁV N. AKAD. NYOMDÁRSÁL.

1867.

31
224

DE BALLAGI GÉZA.

A felelős magyar ministerium ki van nevezve. Az első, legnagyobb és legfontosabb lépés alkotmányunk teljes és tetteges visszaállítására ezzel meg van téve.

Az ország végre, 18 évi várakozás és kitartás után azon a ponton van, hogy teljesülni lássa azt, a mit ohajtani és remélni a legszomorúbb idők nyomása alatt sem szűnt meg, 1861 óta pedig, midőn először volt módja hangosan nyilatkozni, ismételve sürgetett és követelt. Az 1861-diki országgyűlés két, a jelen országgyűlés pedig immár négy fölriratában folyvást kérte Ő Felségét: állítsa vissza a felfüggesztett alkotmányt, szüntesse meg a törvénytelen állapotot, nevezze ki a felelős magyar ministeriumot, *s tegye a jogfolytonosságába visszahelyezett nemzetet megint azon állapotba, hogy az előre sietett kor és a sok tekintetben megváltozott viszonyok szükségéhez képest ismét törvényeket alkothasson, melyek a haza jóllétét, a trón erejét és dicsőségét, s azzal együtt az egész birodalom külső és belső hatalmát előmozdítsák.* — A nemzet szellemi és anyagi szükségei, a népre súlyosodott terhek és csapások türhetlen volta, *mindenek fölött pedig a törvény és jog szentsége sürgetőleg követelték ezt.* S mert a nemzet jogos kívánatai sem az előbbi országgyűlésen, sem a nagy remények közt megnyílt jelen országgyűlés első szakában nem teljesítették: ez mind hazánkra mind az egész birodalomra nézve újabb bonyodalmaknak és súlyos csapásoknak lett forrásává. Az utóbbi években hazánkat ért természeti csapások annál érzékenyebben sújtották a nemzetet, mert törvényen kívüli helyzetében azoknak könnyítéséről és orvoslásáról kellőleg nem gondoskodhatott; a mult évi

rövid de szerencsétlen háboru pedig, a belül rendezetlen birodalmat külhatalmában is megrendítette s csaknem a végveszély örvényeig sodorta.

E komoly sőt veszélyes helyzetet teljesen feltogta az országgyűlés s midőn a múlt november 19-én, négy és fél hónapi szünetelés után ismét egybeült, első teendőjének ismerte, megint sürgetőleg, de egyszersmind bizalommal szólani O Felségéhez s őszintén és komolyan föltárni előtte a helyzetet, mely a törvényes állapot helyreállítását immár halaszthatlanul követeli. Ugyanezt ismételte akkor is, midőn a december 28-kán kiadott hadkiegészítési rendelet által nemcsak hazánk egyik legsarkalatosabb jogát újabban megtámadva, hanem az őszintén megindult kiegyenlítés nagy és üdvös művét is komolyan veszélyeztetve látta.

De az isteni bölcseségnek csodálatosan elrejtett bár világos működése épen az, hogy a hol a veszély legnagyobb, ott hozza legközelebb a segítséget s magából abból a mi gonosznak látszott jót tud kihozni.

Az országgyűlésnek ezen komoly és sürgető felszólalása megtermette végre ohajtott gyümölcsét: mert megtalálta az utat a fejedelem szívéhez s oly erős elhatározást szült abban, mely nemcsak ohajtott útjára vezette vissza a kiegyenlítést, hanem arra az első elhatározó nagy lépést tettleg meg is tette.

Miután az országnak 18 éven át nem volt törvényes kormánya, miután két országgyűlésnek azt sürgető kérései csak most teljesítették — természetes hogy a felelős magyar ministeriumnak kinevezése az egész országban a legnagyobb és legméltóbb örömet szüli s Kárpátoktól Adriáig, valahol csak egy hű fia él a hazának, örömríadással üdvözöltetik. De nagy nyereségünknel, melyet a törvényes kormányban birunk, még nagyobb volna veszteségünk, ha azon való méltó örömünkben elfelejtenők: *mennyi és mily roppant nagy teendők várnak még reánk, s hogy a felelős kormány megalakulása még csak a kezdet alkotmányunk teljes helyreállításához s még tökélyesebb kifejtéséhez.*

18 év óta a világ folyvást haladt s csak a mi alkotmányunk volt, a felfüggesztés által, vesztéglésre és így

hátramaradásra kárhozható. Az idő pedig nem vár, magunknak kell azt utolérni sietnünk.

Azon kívül magok az 1848-diki törvények sok nevezetes és főfontosságú dolgot csak megérintettek, a további kifejtésnek hagytak fel és a törvényhozás későbbi teendőjeül tűztek ki. Ha a bekövetkezett szomorú változások közbe nem jöttek volna, a fejlődés rendes menetén kétségkívül mind ez meg volna már oldva s elintézve. Így a nagy föladat azokra néz, kiket 18 év múltán az idő helyökön talált a törvényhozás mezején: a felelős kormányra és a jelen országgyűlésre.

A felelős kormány oly férfiakból alakult, kiket a nemzet jól ismer, mint megpróbált és híveknek talált bajnokokat a magyar alkotmányos küzdelemben. Részint még az 1848-diki és az előtti korszakból, szabadelvűségokről, tűzben megedzett hazafiságukról s magas képességeikről ismeretes férfiak, részint a nemzet legsúlyosabb megpróbáltatásai közt képződött erős jellemek. A ministerium elnöke pedig Gróf Andrássy Gyula, kinek hazafiságát, nemes jellemét és kitünő képességeit ismeri az ország; ki a jelen örvendetes fordulat előidézésében, fáradhatlan kitartásával, rendíthetlen hazafiságával és szívós erejével oly érdemeket szerzett, melyekért a haza hálájára tette magát méltóvá s oly sikert vívott ki, mely őt a legkitünőbb államférfiak sorába emeli. Nem szabad végre elfelejtenünk, hogy ezen ministeriumnak kineveztetését s általában alkotmányunk helyreállítását isten s a fejedelem után főképen azon nagy férfinak köszönhetjük, ki az 1861- és 1866—67-diki föliratokban a nemzet jogos kívánatait s minden ohajtásait és érzelmeit oly tökéletesen és oly fönségesen tanácsolta, mintha angyaloknak nyelvén szólana s mintha minden szót egyszerre minden magyar és minden hazafi szívének teljességéből merítene. Kell-e mondanunk, hogy e férfiú *Deák Ferencz*, kit az isteni gondviselés kegyelmében adott nemzetünknek, hogy a csüggedés éveiben vigasztalja, a nehéz válságok közt bölcsességével irányozza, az elkeseredéstől higidtsággal megóvjja, s végre az ígéret földére: alkotmányának birtokába ismét visszavezérelje. És a jelen ministerium azon

férfiakból áll, kik a két utóbbi országgyűlésen Deák Ferencz leghűbb barátai és nézeteiben osztozó felei voltak; a ministerium minden szándékai és irányelvei, vagy mint mondani szokás: egész programja Deák Ferencz programja is egyszersmind. A nemzet tehát teljes bizalmával ajándékozhatja meg s kell is hogy megajándékozza ezen kormányt és minden igaz hazafinak szent kötelessége támogatni azt nehéz föladatában, mely nem egyéb: mint az alkotmány teljes helyreállítása, további kifejtése s dicső betetőzése, — és ez által a megrongált nemzeti jóllétnek újabb virágzásra emelése s örök időkre biztosítása.

A mi az országgyűlést illeti, ez nem csak kezdettől fogva belátta, hanem minden föliratában világosan ki is jelentette, hogy az 1848-diki törvényhozás által oly dicsően megkezdett, de a bekövetkezett körülmények miatt félbenhagyott nagy munkát folytatni és bevégezni szükséges és akarja is.

A törvényes állapotnak teljes helyreállítása után a legelső és legfontosabb teendő e részben, mint az országgyűlés ismételve nyilvánította, az *Ő Felsége többi tartományaival hazánkat közösen érdeklő viszonyoknak és ügyeknek rendezése*. Ezelőtt Magyarországot illetőleg mind azokra nézve mik az érintett viszonyokra vonatkoznak, a magyar országgyűlés s a magyar király közegyetértéssel intézkedtek, és ez intézkedések megállapításánál más ország befolyással nem birt; mert a magyar király, mint az uralkodása alatt álló többi országok absolut fejedelme, azon országnak érdekeiről és teendőiről teljes hatalommal rendelkezett. Most azonban ezekre nézve új módoknak megállapítását teszi szükségessé azon, az egész birodalom bel-állapotát gyökeresen megváltoztató körülmény, hogy *Ő Felsége*, többi országainak és tartományainak is alkotmányt adván, azokról sem rendelkezhetik s nem akar többé fejedelmi (absolut) teljhatalommal rendelkezni, hanem az őket érdeklő ügyekben azok képviselőjének is kellő alkotmányos befolyást adand. Szükségtelen bőven fejtegetni, mily roppant nyereség az Magyarországra nézve is, ha a vele ugyanazon fejedelem alatt álló többi országok is alkotmányosan kormányoztatnak, ha azoknak pénzét és vérét is

csak a törvény, alkotmány és szabadság védelmére lehetend igénybe venni. E változás nemcsak a birodalom többi népeit, hanem hazánkat is, s így az egész birodalmat egy új boldogabb időszak küszöbére vezeti s nagy és dicső jövőt ígér.

A jelen országgyűlést megnyitó trónbeszédben kifejezte Ő Főlsége azon kívánatát, hogy ezen közös érdekű viszonyok állandólag rendeztessenek s ezen szempontból az 1848-diki törvények fennmaradt hiánosságai kipótoltasanak. És ámbár az országgyűlés az alkotmány tetteges helyreállítása előtt új törvények hozásába nem kezdhetett s azért mindenen előtt az alkotmány helyreállítását ismételve sürgette fölirataiban, — mind az által hogy addig is míg ez megtörténék, a drága időt megnyerje és ezzel is készségét bebizonyítsa, — már a múlt év márcziusában egy 67 tagból álló nagy bizottmányt küldött ki, hogy az a közösügyek mikép intézésére nézve tervet adjon, mely aztán az alkotmány tetteges helyreállítása után a törvényhozás elébe kerülvén, azt tárgyalni s e tekintetben törvényt hozni lehessen.

Ezen nagy bizottság saját kebeléből ismét 15 tagot bizott meg a tervezet előleges elkészítésével. A munkálat épen az országgyűlés első szakának végnapjaiban készült el; s a 15-ös albizottság azt a nagy bizottságnak be is mutatta; egyszersmind annak négy tagból álló kisebbsége, a munkálat minden részében meg nem nyugodván, maga részéről egy külön javaslatot készített és terjesztett elé. Mind a két munkálat, részint az országgyűlés tagjai számára külön lenyomatban, részint a közönség számára a hirlapokban, egész terjedelmében közrebocsáttatott.

A háború kiütvén, június 24-kén Ő Főlsége az országgyűlést elnapolta; s azt a háború bevégeződésével csak november 19-kén hívta ismét össze.

A november 17-kén kelt leirat s az arra adandó válaszfölrirat tárgyalása alkalmával, Deák Ferencz és pártja, az alkotmány helyreállításának ismételt erélyes sürgetése mellett egyszersmind kimondatni kívánták, hogy a közösügyi bizottság folytassa félbeszakadt működését. E mellett volt s végre ezt emelte is határozattá az országgyűlés igen nagy többsége. A kisebbsége ellenben azt ki-

vánta, hogy míg az alkotmány tetteleg helyreállítva nincs, addig még a bizottságok is szüntessék meg előmunkálataikat, s nevezetesen a közösügyi bizottság is hagyja félben munkálkodását. Sőt a kisebbség némely tagjai a 15-ös albizottság többségének munkálatát, már előre, mielőtt az az országgyűlés elébe és érdemleges tárgyalás alá került volna, hevesen megtámadták, mintha az hazánknek legfőbb sarkalatos jogait föláldozná; egy tag pedig azon munkálat tudvalevő főszerzőjét, Deák Ferenczet, névszerint is vádolta, mintha abban ő az ország alkotmányát megsértette s a nemzet alapjogait föladta vagy épen elharácsolta volna.

A kisebbség nézetei ellen átalában, ezen súlyos vádak ellen különösen is, tartotta Deák Ferencz a deczemb. 6-dikai országos ülésben azon remek beszédét, melynek ide vonatkozó részét nagyobb világosság és szükséges emlékeztetés okáért ezennel ideigtatjuk :

„Egy dolgot szó nélkül nem hagyhatok. Tényeket mondok el egyszerűen, szárazon, a mint történtek. A jelen országgyűlést össze hívta Ő Felsége. Hiszi-e a t. ház, hogy akkor az ország közvéleményének két óhaja, két fő tárgya volt : az alkotmány visszaállítása, és a becsületes kiegyezkedés ? — Ezen alapon összejött az országgyűlés ; alkotmányunk visszaállítását fölhívásában sürgette, és egyszersmind egy bizottságot választott, 67 tagból állót, mely a közös érdekekből származott viszonyokra nézve egy a czélnak megfelelő javaslatot készítsen, fentartva az ország alkotmányos önállóságát és függetlenségét. A ház e bizottságot kiküldötte, a bizottság működését elkezdette, és mivel 67 embernek ily nagy fontosságú tárgyban javaslatot készíteni kissé nehéz és késedelmes volna, 15 tagot bízott meg, hogy ezek készítsenek javaslatot a fő elvekre nézve. E 15-ös bizottság működésének alapja az volt, mit e háznak határozata, sőt már az 1848-iki törvény is elismert, hogy léteznek oly viszonyok, melyek Magyarországot s az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országokat közösen érdeklik, kötelessége volt oly javaslatot készíteni, melyet saját meggyőződése szerint legezélszerűbbnek vélt. Teljesítette e kötelezettségét a bizottság, javaslatba hozta, mit legbensőbb meggyőződése szerint legjobbnak vélt; becsülettel egyebet nem tehetett. Lehet, hogy a bizottság tévedett,

lehet, hogy javaslata nem czélszerű módot foglal magában; lehet, hogy valamely pontban messzebb ment, mint a t. ház talán óhajtaná. De kérdem: megalkudott-e a bizottság valakivel? végleges határozatot hozott-e? nem olyan javaslat-e ez, melyet 67 embernek még át kell vizsgálnia, megállapítania, és mely fölött azután a ház kebelében — e ház fog határozni, és az fogja megmondani, vajjon helyes-e, vagy nem helyes-e a mű? — Nem volt váratlan előttem, hogy a mi véleményünk itt ott egyik másik pontra nézve lényeges vélemény eltérésre, sőt ellenzésre is talál; nem is szeretném, ha valamely nagyobb fontosságú tárgy bővebb, szigorubb megvitatás nélkül valaha törvényté válhatnék, erre mondom, el voltam készülve; azt is lehetőnek tartottam, hogy az ellenzés, hogy a különböző nézet élesen fog nyilvánulni; hanem egy váratlan volt előttem, s ez az: hogy a 15-ös bizottság többsége azzal vádoltatik, hogy az ország alkotmányos jogait és függetlenségét föláldozza; azzal vádoltatik, hogy miután a hatalom nem akarja alkotmányunkat visszaadni, a bizottság átadja alkotmányunk lényegét, hogy annak aprólékait tarthassa meg; vádoltatik nyilvánosan a ház és az ország színe előtt általános kifejezésekben, alapos motivatio nélkül, szigoruan és élesen. De ha ez azon képviselőknek véleménye, ám emeljenek vádat, én e jogukat nem támadom meg, azon tiszteletnél fogva, melylyel a véleménynek szabadságát sértetlenül fenntartom. A méltányosság ugyan azt kívánta volna, hogy e vádak, melyeknél szigorubbat, élesebbet alig lehet valamire kimondani, ne akkor mondassanak ki, mikor az a tárgy tanácskozás alá nem jöhet, mikor a javaslat a ház előtt nem fekszik, tárgyalás alá nem vétethetik, s ennél fogva a javaslat készítői nem fejthetik ki okaikat, nem czáfolhatják meg az egész általánosságban oda vetett éles vádatokat. Ez uraim nem méltányosság. Annak idejében, ha e tárgy előkerül, ha tüzetesen tárgyalják az egész javaslatot, akkor lesz a mi feladatunk, fölvilágosítanunk a házat, elmondanunk okainkat, a ház feladata pedig lesz a fölött határozni. Kérdem, méltányos-e, hogy azon férfiak, kik kötelességüket vélték teljesíteni, midőn a ház bizalma által, melyet nem kerestek, de hálával fogadtak, megválasztva, jártak el nehéz megbízatásukban, oda állítatnak, — nem mondom a közvélemény, hanem a közönség elé, azon megbélyegzéssel: Ime ezek azon emberek, kik javaslataikkal az ország jogait, törvényeit eljártszották, s az alkotmány foszlányaiért az ország legszebb jogait oda adták! — Méltányos-e, hogy az egyik szónok Csanády ur nem

egyedül a véleményt támadja meg, hanem engem meg is nevezve, éles, méltatlan vádját nevemhez, személyemhez kötve adja elő! Ő engem e bünnel és következetlenséggel vádol. Nem rovom meg érte, tegye meggyőződése szerint, és ha azt hiszi, hogy ő ezáltal a haza javát mozdítja elő, ha azt hiszi, hogy ő azon nézeteknek, melyeket a hazára nézve boldogítóknak tart, nagyobb súlyt szerez az által: ám tegye! Tünni fogom, nem mintha érzéketlen volnék, nem mint-ha ércz kebellet fogadnék el oly szemrehányásokat, melyeket méltatlanoknak találok, hanem tünni fogom azért, mert negyven évi politikai életemben megtanultam a türelmet, megtanultam azt, hogy a ki életét a hazának szenteli, annak nem szabad saját személyét, személyes érzelmeit a haza ügye mellett tekintetbe venni. Első a közügy, s az elől a személynek háttérbe kell vonulnia.“

Deák Ferencz ezen beszédére a képviselő ház roppant többsége, s még az ellennézettek közül is sokan kitörő lelkes éljenzéssel válaszoltak, melyet kétségkívül az egész ország visszahangzott, — az elismerésben adván meg a minden önérdek nélkül a haza szolgálatára szentelt élet egyetlenegy, de legdicsőbb jutalmát. Az erre következtet szavazással Deák Ferencz fölíratí javaslatát a képviselőház két-harmadrésznyi többsége által elfogadtattott s azzal egyszersmind a közöstudgyi nagy bizottság munkája folytatására útasítottatott.

Ezen bizottság a folyó évi január 28-kán kezdette meg az érdemleges tárgyalást, s azt február 6-kán fejezte be. Az albizottság kisebbsége mindjárt az első ülésben visszavonta a maga külön indítványát s így a tárgyalás egyedül a többségi munkálat felett folyt.

Messze túlhaladná ezen kis iratnak mind célját mind korlátolt terjedelmét, ha a bizottsági tárgyalásokat avagy csak főbb pontjaikban is nyomról nyomra kísérni vagy bár vázolni is akarnók. De mivel nincs senki e hazában a kit e roppant fontosságú ügy ne érdekelne, a hirlapok megszaggatott közlései után czélszerűnek tartjuk egy pár legfontosabb pontra nézve az irányadó nézeteket közölni. S mivel legjobban úgy fogunk megértetni, ha azon csodálatosan világos nyelven szólunk, mely Deák Ferencz sajátja, azért közleményünket részint magából a

bizottsági munkálat szövegéből meritjük, részint Deák nyilatkozatait ismétljük e helyen is.

Mik légyenek a közösügyek, melyek a birodalom mind két felét, t. i. Magyarországot és a lajtántúli (ügynevezet örökös) tartományokat egyiránt érdeklik, — és mimódon kelljen azokat ezentúl közösen és alkotmányosan intézni, — e két főkérdés körül forgott a dolog természetere szerint a tárgyalás.

A *pragmatica sanctio* nevet viselő 1723-diki I. és II. törvényczikk, mint tinnepélyes alapszerződés, megállapítván a Habsburg-ház nőágának trónöröklési jogát, kimondotta egyszersmind, hogy azon országok és tartományok, melyek a megállapított öröklési rend szerint egy közös uralkodó alatt állanak, feloszthatlanúl és elválhatlanúl együtt birtoklandók. E határozottan kimondott elv folytán a közös biztonság és annak együttes erővel leendő védelme és fenntartása oly közös viszonyos kötelezettség, mely egyenesen a *pragmatica sanctio*ból származik. — Ebből foly, hogy béke idején az egész birodalomnak más külső országok és birodalmak irányában *küliügyei*, megtámadtatás és háboru esetében együttes védelmezése, vagy is a *hadügy*, teszük tulajdonkép a közös ügyeket; s mivel mind a küliügy, mind a háborufolytatás és általában a hadsereg fenntartása tetemes költségeket igényel, ennélfogva a kettőre fordítandó költségek is, tehát a *pénzügynek ezekre vonatkozó része* szintén közösügy.

A mi ezen elősorolt és szorosan a *pragmatica sanctio*ból folyó közösügyek állandó elintézési módját illeti, ezekre nézve a javaslott tervezet mindkét fél részéről egyenlő számmal kiküldendő s az országgyűlések által évről évre újra választandó bizottságokat, ügynevezett *delegatiókat* ajánlott, melyek egy közös felelős miniszeriummal együtt intézzék, fejedelmi helybenhagyás mellett a közös ügyeket. Azt azonban nem kívánja ezen delegatiókra bizni, hanem az országgyűlések előleges egyezkedésének s elhatározásának tartja fenn, hogy megszabják: a közös terhekben mily arány (*quota*) szerint részesüljön a birodalom két fele.

Vannak az elősorolt közösügyeken kívül még más

nagy fontosságú közügyek, melyeknek közössége nem foly ugyan szorosan a *pragmatica sanctio*ból, de a melyek részint a helyzetnél fogva politikai tekintetből, részint a két fél érdekeinek találkozásánál fogva czélszerűebben intézethetnének el közös egyetértéssel mint szorosan elkülönözve. Ilyenek az államadóságok, melyek ugyan hazánkat jogilag nem kötelezik, de melyekre nézve az ország már két országgyűlése fölratban kimondotta, hogy azokban erejéhez és a szükséghez aránylag, bár kötelezve nincs, de a méltányosság alapján s hogy Ő Felsége többi országainak jólléte s azzal együtt a miénk is a súlyos terhek alatt össze ne roskadjon, kész leend azok terhének egyrészét elvállalni s az iránt, előleges értekezés folytán Ő Felségének többi országaival is, mint szabad nemzet szabad nemzettel egyezkedésbe bocsátkozni. Ilyen továbbá a kereskedelmi s azzal összefüggő vám-tügy, melyekre nézve kölcsönös szabad alku utján, időről időre kész leend az ország Ő Felségének többi tartományaival kereskedelmi és vám szövetséget kötni. Ezen ügyeknek elintézése már nincs az említett delegatiókra bízva, hanem, mint említettük, az illető országgyűlések közt, időről időre a szabad egyezkedés tárgyát képezi.

A közösügyi 67-es bizottság megkezdvén tárgyalásait, annak kisebbsége a javaslatba tett delegatiók intézményét keményen megtámadta, azt állítván: hogy így az ország legfőbb érdekei és legsarkalatosabb jogai, melyek fölött eddig maga az országgyűlés, csak a fejedelemmel együtt rendelkezett, ezen delegatiók kezére jutnának s azok ezzel az ország és a nemzet kárára talán veszélyesen visszaélhetnének. Ezekre meggyőzőleg felelt meg Deák Ferencz, a bizottság január 30-dikán tartott ülésében, midőn így szólott:

„Én a 15-ös bizottság véleményének támogatására nem kívánok keresett szónoklattal élni, nem akarok a szenvedélyekhez és érzelmekhez szólni, mert ily nagy fontosságú tárgyban a komoly, higgadt megfontolásnak és nem az érzelmeknek kell bennünket vezérelni. Midőn azt mondom, hogy ne az érzelmek vezessék lép-teinket, nem akarom ez által kizárni határozatainkból a hazafisá-

got, mely ugyis, azt hiszem, minden honfinak keblét melegíti. Egyszerűen és szárazan mondok tehát néhány szót. A 15-ös bizottság többsége, s ezzel együtt én is azon meggyőződésben vagyunk, hogy köztünk és Ő Felségének többi országai közt jogilag létezik kapcsolat, mely a sanctio pragmaticán alapul, s melyet az ország mindenkor, és közelebb 1848-ban is méltó tekintetbe vett, midőn a III. t. cikkben is világosan kimondotta a birodalom kapcsolatának fenntartását.

„Ezen kapcsolat a sanctio pragmatica szerint az uralkodónak ugyanazonossága a megállapított trónöröklési rend szerint, melyet senki kétségbe nem vett. A fejedelem ugyanazonosságán kívül a sanctio pragmaticában határozottan kimondatik az is, hogy Magyarország és a kapcsolt részek egyrésztől, Ő Felségének többi országai más résztől, viszonyosan és együtt elválaszthatlanul és feloszthatlanul birtoklandók. Hogy e két eszme képezi a birodalom azon kapcsolatát, melyet, mint fentebb említve van, az 1848 diki országgyűlés is fent kívánt tartani, azt az ország soha nem tagadta, sőt az 1861-ki feliratokban újra világosan ki is mondotta. Miután mi, az ország képviselői, kik a sanctio pragmaticának alapján állunk, s azt tekintjük működésünk kiindulási pontjának, e kapcsolatot meg nem bonthatjuk, s azt megbontani nem is akarjuk, azon egyszerű kérdést tettük magunknak: mi ezből mondotta ki a practica sanctio a feloszthatlan és elválaszthatlan birtoklást, és mi annak természetes következése? Kétségtelenül az, hogy: midőn őseink a nő-ág trónöröklésének megállapításánál kimondották, hogy sem a magyar korona országait, sem az örökös tartományokat egymástól elválasztani és felosztani nem lehet, hanem azok együtt és viszonyosan, feloszthatlanul és elválaszthatlanul birtoklandók a közös fejedelem által, ez által egyszersmind magukra s illetőleg az országokra vállalták azon viszonyos kötelezettséget, hogy ezen birtoklást minden megtámadás ellen meg fogják védeni. Ha ezen kötelezettség magából a sanctio pragmaticából kétségtelenül foly, feladatunk arról is gondoskodni, hogy e kötelezettséget ezélszerűen teljesíthessük, vagyis a feloszthatlan és elválaszthatlan birtoklást mind a magyar korona országait, mind Ő Felségének többi országait illetőleg bármely támadások ellen megvédhessük. E védelemnek eszköze békében a külügy, háboru esetében a fegyveres erő, vagyis mint egyszerűen nevezzük, a hadügy.

„Tekintsünk már vissza a sanctio practica megkötése óta

lefolyt másfél századra, és vegyük figyelembe, mikép teljesítette az ország az elválaszthatlan és feloszthatlan birtoklás fentartására vonatkozó kötelezettségét, és mimódon gondoskodott a védelem eszközeiről. A külügyet és annak intézését kétségtelen királyi jognak tekintette az ország, s a befolyás, melyet e részben gyakorolni óhajtott, nem vala lényeges, nagyrészt csak abból állott, hogy sürgette, miszerint a külügyi miniszteriumnál magyarok is alkalmaztassanak, és hogy a békekötések — különösen a törökkel — magyarok befolyásával köttessenek. A 15-ös bizottság többsége is királyi jognak ismeri el a külügyek vezetését, és e részben ugyanazon ösvényen jár, melyen őseink jártak.

„A fegyveres erőre, vagy a hadügyre nézve a hajdani védelmi rendszer, banderialis seregekre és a személyes felkelésre volt alapítva; de 1715-ben azt mondták az ország rendei, hogy a védelemnek ezen eszközei továbbra is fenmaradnak ugyan, hanem mivel csupán azokkal sikeresen czélt érni nem lehet, állandó és rendes hadsereg állíttassék fel honfiakból és külsőkből, s az ország kijelentette, hogy a hadsereg zsoldjáról is fog országgyűlésileg gondoskodni. Ez volt a védelmi állapot, midőn a sanctio pragmatica megkötöttet. Nemesak a banderialis seregek és a felkelés, hanem az említett állandó katonaság is eszköze volt a védelemnek, és pedig oly folytonos, állandó eszköze, melyet az ország nem mulólag és időnkint, hanem folytonosan és állandóan fenntartott. E fenntartás módja ugyanaz volt, melylyel az első felállítás történt, t. i. a hadfogadás. Az ország állandósította a hadfogadást, annak költségeit minden országgyűlésen megajánlotta és állandóan fizette, midőn pedig a sereget ily hadfogadás által oly számban, minőt a szükség megkívánt, fenntartani, vagy emelni nem lehetett, külön újoncz ajánlással gondoskodott az ország a védelem ezen eszközéről; — rendkívüli esetekben pedig a személyes felkelést rendelte el. Az újoncz ajánlások csak egyes esetekben és azon föltétel alatt történtek, hogy ily ajánlásokra nézve az ország semmi állandó kötelezettséget nem vállal; de a rendes katonaság állandó és annak hadfogadás általi kiegészítése is folytonos volt.

„Ez a magyarországi rendes katonaság Ő Felségének összes seregeivel együtt ugyanazon vezérlet alatt állott, együtt védte a birodalmat. Már az első alakításkor minden különböztetés nélkül honfiakból és külsőkből fogadás által lett megalakítva, és a törvényhozás a rendes katonaságra nézve a vezérlet, a vezénylet és szer-

vezés felett, kivéven az ujoncz ajánlási feltételeket, nem kívánt külön rendelkezni, mert azt fejedelmi jognak tekintette. Midőn ellenben a felkelő sereg vezérletét a nádorra bizta, szervezetét országgyűlésileg határozta el, sőt törvényben azt is kimondotta, hogy a felkelő seregnek bármely részét, az állandó ezredekbe beosztani nem szabad. E különböztetés a rendes katonaság és a felkelő sereg között világosan mutatja a közös és együttes védelemnek módját, mely a *sanctio pragmatica* óta folytonosan fennállott. A rendes katonaság zsoldja is 1715. VIII. törv. folytán minden országgyűlésen 4 millió és 300, s egynehány ezerforintban meg lett ajánlva.

„Ily módon teljesítette az ország szakadatlanul a *pragmatica sanctio*ban elvállalt kötelezettséget, de az európai viszonyok s a hadviselés módja tetemesen megváltozott. A kötelezettség reánk nézve jogilag most is fennáll, de az a kérdés támad, fogjuk-e ezen túl is e kötelezettséget czélszerűen teljesíthetni az eddigi módon? És ha tekintetbe vesszük, hogy Ő Felségének többi országai és tartományai hasonlóan alkotmányos jogokkal lesznek felruházva, tehát az ő érdekeiket nem képviseli kizárólag a fejedelem, hanem nekik maguknak is szavuk lesz arra nézve, hogy ők is mikép teljesítsék részükről a feloszthatlan és elválhatlan birtoklás fenntartása iránti kötelezettségüket: azon meggyőződésre jutunk, hogy az eddigi mód a czélnak megfelelni nem fog.

„Ennélfogva láttuk mi szükségesnek gendoskodni arról, hogy némely része a teendőknek közösen intéztessék el, egyszersmind ügyelni arra, hogy ez az ország önállósága feláldozása nélkül történhessék.

„És mik azon módok, miket a 15-ös bizottság többségének javaslata erre vonatkozólag indítványozott? Ha valaki hallja, vagy olvassa a bizottság némely tagjainak itt előadott aggodalmait, és nem kísérné komoly figyelemmel a bizottság javaslatát, azt hinné, hogy az ország leglényegesebb jogai fel vannak áldozva, és hazánkban minden fontosabb dologról idegenek rendelkeznek. Lássuk azonban mikép áll a dolog. Az ország kétségtelen joga, az ujoncz állítás, s az állítás feltételeinek és a szolgálati időnek meghatározása. Ezen jognak gyakorlatát mi nem biztuk a delegatióra, hanem az országgyűlésnek sértetlenül fenntartottuk, és kimondottuk azt is, hogy a hadsereg élmezéséről és elhelyezéséről az ország törvényhozása és kormánya fognak gondoskodni. Az ország kétségtelen joga, hogy a védrendszer megállapítása, vagy átalakítása fe-

lett határozzon, és e jogot sem biztuk a delegatióra, hanem az országgyűlésnek fenntartottuk. Az ország joga, hogy vérendszerét maga állapítsa meg, és hogy az országban idegen tisztviselők ne folyjanak be a kormány vezetésébe, és ez a jog is csorbitás nélkül fenn van tartva. Mi azt javasoltuk, hogy a külügyi és az összes hadsereg évenkénti költségei egy közös külügy- és hadügyminiszter által, a két fél külön miniszteriumának befolyásával kidolgoztattván, a tervezett költségvetés felett delegációk határozzanak. És kikből állnának ezen delegációk? Magyarország országgyűlése a maga kebeléből ugyanannyi tagot választ, mint a másik résznek országgyűlése; választ egy esztendőre, és e delegáció fogja Magyar ország országgyűlését képviselni. A két delegáció nem tart közös tanácskozásokat, mindenik szabadon választott elnöke alatt különül össze, megvizsgálja az elébe tett tárgyat, közli saját többsége által elhatározott nézetét a másik féllel; átveszi annak véleményét, két vagy három izenetet vált, és ha a két delegáció valamely pont felett megegyezni nem tudna, közösen össze ülnek, egyszerű szavazással döntenek el a kérdést. Sem törvényt nem hoz, sem az ország egyéb érdekei felett intézkedési joggal nem bír. Mi veszély van ebben az ország önállóságára és érdekeire nézve? A két fél, mely paritás alapján áll, nem függ egymástól, hanem egymás mellett működik a közös célra, önálló mindenik, és mit külön elintézni hosszas és veszélyes halasztás nélkül nem volna lehető, az együtt intézi el. És mi tárgy felett intézkedik? Oly tárgy felett, melynél mindenik félnek érdeke az, hogy minél kevesebb legyen a teher, melyet elvállal, minél kisebb a költségvetés, melyet megállapít. Igen valószínű, hogy ily kérdések felett eldöntő szavazásra ritkán kerül a dolog. Hatalmas határozatának ereje egy éven túl soha nem terjed. Az érdekek, miket képvisel, e téren összeütkezésbe nem igen jöhetnek. Leginkább csak összegekről határoz, melyeket a szabad egyezkedéssel megállapítandó arány szerint kell mindenkinek viselni, és egyik sem nyer az által, ha a másikra nagyobb terhet ró, mert aránylag ily módon magát is, vagy illetőleg megbízóit, súlyosabban terhelné, és éppen azért tartom én célszerűbbnek az általunk javasolt delegációt, mint azon módot, mely előbb említettett, hogy a végleges eldöntés abszolút hatalomra bízassék. Ha mi a delegációkat bármi törvényhozási joggal ruháztuk volna fel, ha azon aránynak, mely szerint Magyarország a közös költségekhez járul, meghatározását, a direct, vagy indirect adók rendszerének

megállapítását a kereskedelmi, vasuti, vagy bármely efféle intézkedéseket biztuk volna reájuk, ha ők törvényhozási vagy politikai dolgaikba avatkozhatnának: egyszóval, ha más és terjedtebb hatáskört adtunk volna nekik, mint a mit fentebb említettem, tudnám méltányolni a súlyos aggodalmakat. De így őszintén kijelentem, hogy sem országunk önállóságát fenyegetve, sem érdekeinket kockáztatva nem látom, és azon Magyarország, mely ezen javaslat alapján birandja és gyakorlandja alkotmányos jogait, semmivel sem lesz kevésbé alkotmányos és szabad, semmivel sem lesz gyengébb, mint a sanctio pragmatica óta bár mikor volt. És ez összehasonlítást nem csupán a tényleges, hanem a jogilag fennállott állapotról is vonatkozva tettem, mert hogy a tényleges állapot még 1848 előtt is kedvezőtlenebb volt reánk nézve, azt ha valaki kétkednék, pontonként ki tudnám mutatni, nemcsak oly esetekre nézve, melyek ellen, mint törvénytelenek ellen az országgyűlés részéről felszólalás történt.

„Miután tehát a sanctio pragmaticában kimondatott a feloszthatlan és elválaszthatlan birtoklás, melyet fenntartani, s Ő Felsége egész birodalmát minden megtámadás ellen együtt és közösen megvédeni nekünk is, Ő Felsége többi országainak is viszonyos kötelessége, e kötelességet pedig a megváltozott hadviselési viszonyok között, és a miatt is, hogy Ő Felsége alkotmányos jogokkal ruházta fel többi országait is, következtetve, azokat abszolút hatalommal többé nem képviseli — az előbb fennállott módon észszerűen teljesíteni nem lehet; miután továbbá a 15-ös bizottság által javasolt mód az ország alkotmányos önállóságát fel nem forgatja, én a delegatióban veszélyt nem látok, sőt úgy tekintem azt, mint legbiztosabb és legcélszerűbb eszközt arra, hogy alkotmányos állásunk fenntartása mellett alkotmányos kötelességünknek eleget tegyünk.“

Átalában az egész tárgyalás folyama alatt, csaknem minden egyes fontosabb pontnál lehetett hallani a kisebbség szónokai részéről azon ellenvetést, hogy a 15-ös albizottság munkálata, ha elfogadtatnék „megsemmisítené hazánk törvényes önállóságát“ — föladná nemzetünk sarkalatos jogait“ — „megásná sírját a magyar alkotmányosságnak“ — s több ilyeket. Nem vádolták ugyan egyenesen és személyesen a munkálat készítőit és pártot-

lőit azon rossz szándékkal: mintha tudva és akarva adnák föl az ország törvényes önállását és alkotmányos jogait; de a munkálat ellen emelt nehézségeik mégis ezen vádat foglalták magokban. Nem lehetett tehát ezt hallgatással elmellőzni, nehogy legyen a hazában csak egy ember is, ki ily kemény megtámadásokat válasz nélkül látva azt hihesse: hogy oly férfiak mint Deák Ferencz és társai, kik egész életökben a tiszta hazafiság, az alkotmány és törvény bajnokai valának, most egyszerre az ellenkező veszélyes irányban működnek.

E vádatokat utasította vissza Deák Ferencz a bizottság január 31-diki ülésében, midőn a külügyeknek eddigi és a javaslat szerint ezután elintézése módja forogván szóban, így nyilatkozott:

„Annyiszor emlegetik itt azon nagy árt, melyet a 15-ös bizottság többsége az ország jogaiából némely állítólagos kedvezésekért adott, hogy ösztönözve érzem magam ez ellen felszóllalni. Ugy szólnak némelyek a mi javaslatunkról, mintha mi az ország jogainak fölláldozásával alkudoztunk volna, némi kedvezések megnyeréséért. Egyéni nézet lehet az, hogy valaki javaslatunk által az ország valamely jogát korlátozva hiszi; de azon vádat, mely az ily felszólalásokban fekszik, és melyet oly sokszor pengetnek némelyek, szigorúan elutasítom magamtól. Minket az országgyűlés bizott meg hogy javaslatot készítsünk az úgynevezett közös ügyek miképi kezeléséről; és mi e javaslatot elkészítettük úgy a mint azt meggyőződésünk szerint az ország érdekében szükségesnek, hasznosnak, czélszerűnek tartottuk. Mi az ország jogainak árán semmit vásárolni nem akartunk, és ha csorbítottuk e javaslatunkkal azokat, a fölött az ország közvéleménye fog itélni. Én soha mások ellen közvetve vagy közvetlen vádat nem emelek, de az ily méltatlan vádat hallgatva el nem tűrhetem.

„A mi a fenforgó kérdést illeti, t. társaink a tulsó oldalon szeretnek összehasonlítást tenni arra nézve: hogy ez vagy amaz jog gyakorlata miként állott a múltban és miként állna javaslatunk szerint ezentúl, és minduntalan a múlt gyakorlat előnyeinek kiemelésével ostromolják azt,

a mit mi javasoltunk. Tessék az összehasonlítást e kettő között a külügyeket illetőleg is megtenni. Ha ezentúl is úgy maradna mint eddig volt, vagy úgy lenne mint ők akarják, hogy t. i. semmi nem tartoznék a közös kezelés alá, — mi módon kérné a fölvilágosításokat és az iratok közlését a magyar országgyűlés a külügyi tárgyakra nézve, és kitől kérné azt, miután magyar külügy minisztérium az 1848-diki törvények szerint sem létezett?”

S miután az említett aggodalmak azon ügyekre nézve ismételve fölhozattak, melyeknek közössége nem szorosan foly a *pragmatica sancti*óból, de czélszerűség szempontjából szintén közös egyetértéssel intézendők, mint a kereskedelem, vámügy, indirect adók és a status-adósságok, Deák Ferencz az egyes pontokat bővebben fejtegetve, a fölmerült aggodalmakat következőleg osztotta el :

„A mióta ezen munka felett tanácskozunk, annak minden lényegesebb részére nézve az a vád volt ellenünk felhozva, hogy mi az ország jogait, függetlenségét, önállását feláldoztuk. Időnkint megtettük rá észrevételcinket, s visszautasítottuk az alaptalan vádat; de legváratlanabb volt ez a vád előttem éppen ezen pontoknál, melyek most tanácskozás alatt vannak.

„Miből áll a jelenleg tárgyalás alatt levő módosítások tartalma, és melyek azon pontok, melyek abban foglaltatnak? Midőn javaslatunknak már ezen bizottság által is elfogadott részében megállapítottuk azon közös tárgyakat, melyek a *sancti*ó *pragmatic*ából folyó kötelezettségekből származnak: midőn kimondottuk, hogy ezen közös tárgyakra, vagy ügyekre szükséges költségek is közösek: elhatároztuk egyszersmind azt is, hogy azon arány, mely szerint mi ezen közös költségekhez járulni tartozunk, külön szabad egyezkedés mellett határozassék meg, és ha az egyezkedés nem sikerülne, Ő Felsége szava legyen elhatározó.

„Ezen tárgyakra és illetőleg egyezkedésekre nézve javaslatunk is világosan kimondja, hogy azok nem a *pragmatica sancti*óból származnak, hanem érdekeink kölcsönös érintkezésénél fogva igényelnek némi közös intézkedéseket. Első tárgy ezek között a kereskedelem, melynek nagy fontosságát senki sem tagadja, miután anyagi jólétünk emelésére legnagyobb befolyással bír, s ha ke

reskedelmünk felett a szükséges óvatosságot mellőzzük, nem anyagi helyzetünk javulásának, hanem fokonzkinti sillyedésnek nézhetünk elé.

„Ha közjogi szempontból úgy tekintjük is helyzetünket a kereskedésre vonatkozólag, hogy az ország vámvonalok által is intézhető saját kereskedelmi érdekei felett, nem féledhetjük, hogy ugyanezen joggal bírnak irányunkban Ő Felségének többi országai is. E jognak gyakorlati életbeléptetése tehát abból állana, hogy a közbenső vámvonalakat mind mi, mind azok felállítanák. Mielőtt azonban ezen tárgy felett javaslatunkban megállapodtunk, szükséges vala megfontolni helyzetünket s az ország érdekeit. Tekintetbe vettük mindenek előtt, hogy általában az államgazdaszat törekvései a szabad kereskedés felé vannak mindenütt irányozva. Nem értem én ezalatt azt, hogy a szabad kereskedés rögtön, minden előleges intézkedés nélkül mindenütt életbe lépjen, de értem én ez alatt azt, hogy az államgazdák és az államok mindenütt igyekeznek a kereskedelem bilincseit lassankint és egymás után felszabadítani. Az e részben uralkodó európai eszmék és irányzat minden államra több vagy kevesebb befolyást bizonyosan gyakorolnak. S ha mi most azt javasolnók, hogy a közbenső vámok közöttünk és Ő Felsége többi országai közt felállítassanak, világos ellentétbe jönnének a fentebb említett kereskedelmi politika elveivel és irányzatával. Helyzetünknel fogva pedig különösen fontolóra vettük azt is, vajjon óhajtja e Magyarország, hogy a vámvonalok ismét helyreállítassanak? Én azt hiszem, hogy ennek az ország nem igen örülne. Gyakorlatilag majdnem hermetice el vagyunk zárva, egy igen csekély pontot kivéve, mely még contravertáltatik, a külföldi kereskedéstől. Nyers termékeinknek lefelé piacza nem igen van. Ha mi azok kivitelét az által nehezítenők, hogy közbenső vámvonalakat állítanánk fel, s mi vámmal terhelnők az ő áruikat, ők vámmal terhelnék a mi kivitelünket: körülbelől azon helyzetbe jutnánk, mely ellen egykor annyi panasza volt, hogy t. i. a magyarországi termények kivitele irtóztatóan meg volt nehezítve, minek következtében minden kis jobb termés után pangás állott be. Azon kérdést tettük tehát magunknak, hogy ha az ország érdekében nem fekszik az, hogy közbenső vámvonalak állítassanak fel, — mi volna azon mód, mely által ezen bajon segíteni lehetne? S mit mondunk erre nézve javaslatunkban? Azt talán, hogy Ő Felsége intézkedjék ezen vámvonalakról s azok tarifájáról, vagy azok eltörlése

mellett tegyen valami intézkedéseket? Épen nem; hanem azt mondjuk, hogy ez iránt, mint szabad nemzet, szabad nemzettel egyezkedjünk az osztrák tartományokkal. Mindegyik félnek joga volna magát vámvonakkal védni, de egyiknek sem fekszik érdekében azok felállítása; egyeztünk tehát meg, kössünk vámszövetséget. — Ha Németország egymástól tökéletesen független államai köthettek egymással vámszövetséget, miért ne köthetnénk mi, mint szabad nemzet, az osztrák tartományokkal, mint szabad nemzettel, vámszövetséget? Mit mondunk arra nézve, hogy hogyan kössük mi ezen szövetséget? Előre bocsátottuk azt, hogy mint szabad nemzet szabad nemzettel egyezkedjünk. Azt mondjuk, hogy a két miniszterium, melyek mindegyike felelős, lépjen egymással érintkezésbe, készítsen javaslatot, a két küldöttség értekezék a felett, fontoljon meg minden körülményt, alkudjanak, és a miben megállapodnak, az iránti javaslatukat terjeszszék a két országgyűlés elé, s az ily alkudozás, a helyzet változása szerint időnkint történjék, mint ez a 61-dik szakaszban megmondatik. Kérdem már most, mi van az országnak alkotmányos önállása ez által feláldozva? feláldozta-e az jogát, ki kész a másikkal szabadon egyezkedésre lépni? Mit mondunk tovább? Azt mondjuk, hogy ennek az egyezkedésnek pedig okvetlenül meg kell történni, mert egyébkint Ő Felsője határozand a dolog felett? Egy szóval sem mondtunk; sőt ellenkezőleg ismételve kijelentettük, ha pedig az egyezkedés nem sikerülne, visszaáll az ország törvényes joga. Indítványunk melyik pontjában sértettük meg mi az ország függetlenségét, nemcsak eddig gyakorlott jogait, hanem még azokat is, melyek az országot valaha illették vagy illethetnék? Ha az, a mit mi indítványba hozunk, t. i. a vámszövetség megkötése, az ország függetlenségének feláldozása, úgy Poroszország feláldozta függetlenségét, midőn a német vámszövetségbe lépett, feláldozta azt Ausztria és mindazon államok, melyek e vámszövetséget kötötték. Ezt pedig bizonyosan senkisé fogja mondani.

„A másik tárgy, mely itt fel lett említve: az indirect adó. Az indirect adók itt is, ott is léteznek. Mindenik ország érdekében fekszik két tekintet: egyik az, hogy a reá báramló nagy terheket, nemcsak a közösek, hanem az ország költségeiből származókat is, minél könnyebben viselje; a második az, hogy ezen teher viselés módja el ne ölje az ipart és az adóképességet. Valamint Magyarországnak mindig létezett egy neme az indirect adónak, vala-

mint Európában mindenttt léteznek indirect adók: úgy előre látható, hogy az indirect adókat általában végképen eltörölni ezután sem ehelt. Mit mondunk ezen javaslatban? Azt, hogy főszempon-
tul kell tekinteni, miszerint az egyik fél indirect adója a másik fél
jövedelmét lehetetlenné ne tegye, mindig azon szempontból indulva
ki, hogy igen sok fontos ok van, mely a közbenső vámok felállítá-
sát nem tanácsolja. Van e több, mint a legszorosabb méltányosság,
kölesönösség abban, hogy az egyik a másiknak jövedelmét sem-
mivé ne tegye oly intézkedések által, a melyek egy oldalulag té-
tetnének, és a melyeknek tételére egyébkint, ha azon veszély nem
járna velük, joga is volna úgy az egyik, mint a másik félnek.

„Mi fog például gyakorlatilag történni azon esetben, ha t. i.
egyszer azon idő következik be, a midőn Magyarország, sok fontos
okoknál fogva a dohány monopoliumot megakarja szüntetni? Ez
esetben a magyar miniszterium azt mondhatná: én a dohány mo-
nopoliummal felhagyok; mire az osztrák azt felelhetné: de bará-
tom, ha ezt teszitek, a dohány monopoliumból eredő jövedelmünk
teljesen megszűnik; mi nem avatkozunk abba, hogy ti mikép ren-
delkeztek, csak biztosítsatok arról, hogy jövedelmünk ne szűnjék
meg. Ez esetben azon kérdés mertl majd fel, hogy a vámvonalok
állitassanak-e fel, és ekkor az lesz megfontolandó, vajjon czélsze-
rű-e ezek felállítása, s miből háramlik az országra több kár vagy
több haszon; abból-e, ha Magyarország tovább is fenntartja a mo-
nopoliumot vámvonal nélkül, vagy abból-e, ha megszünteti a do-
hány monopoliumot, és a két fél egymás ellenében vámvonalakat
állit fel? Ezt a mi szerkezetünk épen nem zárja ki; abban csak
azon uralkodó eszme van kifejezve, hogy egyik félnek jövedelme
a másikat semmivé ne tegye; és minden egyéb intézkedés, mely
ezen zsinormértéken kívül áll, én azt hiszem, a két fél kezébe ada-
tott. Mit ajánlottunk tehát? Azt, hogy a miről itt szólunk, a két
fél között egyezkedés útján lesz elhatározandó. Ezen egyezkedés
ide terjesztetik majd az országgyűlés elé, és ha az országgyűlés-
nek abból az egyik vagy a másik pont nem tetszik, az egyezkedést
nem fogadja el, vagy új egyezkedésbe bocsátkozik, vagy pedig visz-
szalép a 64-ik §, szerint régi jogaiba. Ugyan kérdem, t. bizottság,
az ország függetlenségének melyik ágát rontja ez le?

„A mi a vasút vonalakat illeti, azoknak egész kezelése az
országot illeti, és a fölött az ország határozhat; hanem kérdést sem
szenved, hogy még az europai vasutvonaloknál is egymástól füg-

getlen államok között az érintkezési pontokra nézve egyezkedések történnek. Mik azok az intézkedések, és mennyiben szükségesek azon intézkedések, azt most nem állapítottuk meg, hanem azt mondtuk, hogy az országnak azon küldöttsége, mely ez iránt javaslatot készít, tervezze azt, milyenek azon vonalok, és minő intézkedések lehetnek arra nézve szükségesek ?

„Én például alig látok e részben mást szükségesnek, mint a két végérintkezési pont iránti intézkedést. De a küldöttség majd fog ez iránt javaslatot kidolgozni. És kérdem, a mit ez tervez, azt mindjárt életbe léptetik ? Nem, hanem az országgyűlés elé terjesztik, a melynek azután kezébe van azt elfogadni, vagy elvetni. Kérdem, melyik jog gyakorlata van ez által az ország kezéből kiadva ?

„Az utolsó pont az államadósságokra vonatkozik. Erről nem szólunk, mert hiszen ezt a mult alkalommal eléggé megvitattuk, s elvben el is fogadtuk s azt hiszem, nem is szükséges ujabban támogatni azt, a mi ezen pontban mondva van.

„Átalában azt jegyzem meg, hogy midőn mi azt mondjuk : ezek a tárgyak nem folynak a sanctio pragmaticából, nem szoros, viszonyos köztelezettség, hanem közös érdekek tárgyai, ezen közös érdekekre nézve egyezkedjünk, mint szabad nemzet, szabad nemzettel alku alapján, mely ismét az országgyűlés elé terjesztetik, oly módon, hogyha az alku nem sikerül, a nemzet törvényes jogai fenmaradnak, midőn ezt mondjuk : teljesen meg vagyok nyugtatva az iránt, hogy az országnak semmiféle jogát nem csorbítottuk.“

Február 6-kán végre befejezte munkálkodását a 67-es bizottság. A 15-ös albizottság tervezete, némely módosításokkal, melyeket abban magok a többség tagjai indítványoztak, elfogadtatott s megállapított mint oly javaslat, mely az országgyűlés elébe terjesztessék, de csak akkor midőn a felelős magyar miniszterium ki lesz nevezve, s az alkotmány helyre lesz állítva.

Most ezen várva várt időpont megérkezett. A hírlapok szétvitték az egész országban azon örömtudósítást : *van végre felelős kormányunk és az oly férfiakból áll, kiknek kezétől az ország bizton várhatja bajainak orvoslását.*

Igaz, hogy bajaink sokak ; a lefolyt 18 év mindenben törvénytelen állapotokat teremtett és súlyos nehéz-

ségeket támasztott. Mindezt egy nap alatt, mintegy varázsütéssel megszüntetni, a szenvedett csapásokat egyszerre megenyhíteni és elfeledtetni nem lehet. És csak is úgy lehetend, ha a kinevezett nemzeti kormányt az egész nemzet nemcsak lelkesedéssel üdvözli, hanem bizalommal és türelemmel is fogja támogatni.

Bizalommal, mert mind oly férfiakból áll, kik a nemzet minden ajku hű fiainak bizalmát teljes mértékben megérdemlik; kik a hazát mindennél jobban szeretik; kik éjjel és nappal fognak dolgozni, hogy minden nehézséget leküzdve, a haza jóllétét, fölvirágzását előmozdítsák; kik egész buzgalommal igyekeznek megoldani a legnehezebb kérdéseket és befejezni a béke és szabadság, az átalakulás és alkotmányos fejlődés nagy művét.

De *türelemmel* is kell támogatnunk őket nehéz földadatukban. A régi görögrege azt mondja, hogy Herkules egy éjjel tisztította ki az Augiás király istállóját az évek hosszú során át meggyúlt szeméttől. De Herkules félisten volt. Nekünk azért, kik 18 éven át annyi türelemmel vártuk hazánk sorsának jobbra fordultát, türelemmel kell lennünk még egy kevés ideig, míg e 18 év minden következményei rendre, bár lehető gyorsasággal, el lesznek hártva. S midőn a nemzet látni fogja, hogy leghűbb és legderekabb fiai állanak kormánya élén, s hogy azok bár csak emberi erővel de ernyedetlen buzgalommal dolgoznak a haza jobbléteért: számba veendi a roppant nehézségeket s meg fogja találni szívében s bizalmában — a szükséges türelmet is.

Sorakozzatok tehát hazámiai, megyék és kerületekben, városok és falukban, sorakozzatok minden nyelv és felekezet különbség nélkül, a felelős magyar kormány körül! Bizzatok alkotmányos életünk e próbált vitézeiben! Támogassátok őket jóindulattal, engedelmességgel, és minden jó szolgálattal! A haza minden hű fiától megvárja, hogy híven szolgálja a haza köztgyét. És ha a hűségben senki meg nem tántorúl, ha a haza szolgálatában senki hátra nem áll, ha a munkában senki el nem lankad, akkor isten segedelmével mihamarább megérjük azon nagy ünnepnapot, melyen hazánkat nagynak, nem-

zettinket szabadnak, minden faj- és nyelvkülönbség nélkül testvéri indulattal összeforottnak, egyszóval boldognak nevezhetjük.

S hogy ez idő, melyért imádkoznunk és dolgoznunk kell, mielőbb bekövetkezzék, kiáltunk ne szájjal hanem szívvvel:

*Éljen a haza! Éljen a király! Éljen az alkotmány!
Éljen Deák Ferencz! Éljen a felelős magyar ministerium!*

DE BALLAGI GEZA

